

Nr 521.

Godkänd av första kammaren den 20 december 1941.

Godkänd av andra kammaren den 20 december 1941.

Riksdagens skrivelse till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1941/42 till ytterligare aktieteckning i Norrbottens Järnverk Aktiebolag m. m.

(Statsutskottets utlåtande nr 246.)

TILL KONUNGEN.

I propositionen nr 322 har Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över handelsärenden för den 17 oktober 1941, föreslagit riksdagen att *dels* till Aktieteckning i Norrbottens Järnverk Aktiebolag å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1941/42 å kapitalbudgeten, fonden för statens aktier, anvisa ett reservationsanslag av 7,000,000 kronor; *dels ock* besluta, att staten genom riksgäldskontoret skall ställa garanti för ett förlagslån åt Norrbottens Järnverk Aktiebolag i riksbanken till ett belopp av 3,000,000 kronor.

Det bör till en början fastslås, att beslut om ifrågavarande järnverksanläggning redan får anses fattat av 1939 års urtima riksdag, som med bifall till Kungl. Maj:ts förslag anvisade ett anslag av 10,000,000 kronor för ändamålet. Järnverksbolaget är bildat, och av anslagsbeloppet har Kungl. Maj:t redan beviljat 9,999,500 kronor för aktieteckning.

I enlighet med uttalanden av 1939 års riksdag och i överensstämmelse med vad som väl överhuvud måste betraktas som naturligt har det ankommit på bolagets ledning att närmare uppdraga riktlinjerna för det nya företaget. En viktig synpunkt har därvid varit att söka samarbete med redan nu bestående inhemsk järnindustri. Till grund för anläggningsplanerna ligga av bolagets direktör uppgjorda, på marknadsundersökningar och tekniska förundersökningar grundade samt sedermera även av annan sakkunnig granskade ingående kalkyler, vilka givit som resultat, att en betryggande vinstmarginal finnes och att verkets ställning inom den svenska järnhanteringen bör bliva gynnsam såväl inåt som utåt. På grundval av denna i detalj gående ekonomiska utredning har sedermera bolagets ledning, vilken rymmer både kommersiell och teknisk sakkunskap, tillstyrkt järnverkets ome-

delbara anläggning enligt nu framlagd plan. Bolagets styrelse har därvid ansett sig kunna uttala, att tillfredsställande resultat borde vid rationell skötsel och tillvaratagande av inkomstmöjligheterna från biprodukter kunna uppnås under en längre tidsperiod. Även industrikommissionen har ur de beredskapssynpunkter, som kommissionen närmast haft att lägga på frågan, tillstyrkt utbyggnadens omedelbara igångsättning enligt den framlagda planen.

Såvitt riksdagen för egen del kunnat bedöma saken måste planläggningen av företaget såväl ekonomiskt som tekniskt få anses ha skett med all tillbörlig omsorg. Huvudsynpunkten har därvid helt naturligt måst vara, att driften skall bli lönande och anläggningen räntabel, men blicken synes å andra sidan också ha varit fäst på anläggningens berättigande som ett stöd i en rationalisering av den svenska järnindustrien efter mera moderna linjer.

Mot den värdefulla export av högklassiga svenska stålprodukter, som under normala tider kunnat ske, måste som ett mindre gynnsamt förhållande ställas en högst betydande import av annat järn. Olägenheterna härav ha i nuvarande avspärrningsläge tydligt framträtt i form av en för skilda slag av byggnads- och anläggningsverksamhet kännbar brist på järn men dessutom i form av högt uppdrivna priser. En viktig faktor i den svenska järnhanterings bättring efter tidens krav har nu av järnverkets ledning angivits vara att kunna underlätta de svenska vals- och stålverkens försörjning med gott och högvärdigt omsmältningmaterial. I dessa avseenden synes Norrbottens järnverk ha naturliga betingelser i form av gynnsam tillgång både till lämplig malm, billig elektrisk energi samt de för järnets framställning erforderliga reduktionsmedlen, träkol och koks, för vilken sistnämnda vara anskaffningskostnaderna på grund av möjligheten till returfrakter med malmbåtarna ställa sig goda. De vanskligheter, som frånvaron på platsen av en yrkeskunnig arbetarstam särskilt under startåren kunna framkalla, torde den ansvariga ledningen i tillräcklig grad tagit med i beräkningen.

En detalj, som självfallet i nuvarande läge kan vålla vanskligheter, är anskaffningen av det för ståltillverkningen erforderliga tillsatsämnet mangan. Enligt vad som inhämtats ämnar emellertid bolaget för detta ändamål taga upp brytning av manganmalm från en ny fyndighet, vilken visat sig användbar för bolagets behov men som är mindre lämplig för andra företag.

Det har ställts i utsikt, att järnverket skulle kunna sättas i drift under förra hälften av år 1943. Anmärkas må att, även om utländska entreprenörer i stor utsträckning måste anlitas för anläggningarna, dessa dock i huvudsak äro avsedda att utföras inom landet och alltså även i största utsträckning komma att bestå av svensk materiel och svenskt arbete.

En annan omständighet, som i diskussionerna om järnverket tillmätts betydelse, är de ökade fraktkostnader för framställda produkter, man måste räkna med på grund av verkets från avsättningsorterna avskilda läge. I detta avseende kan emellertid hänvisas till tackjärnsutredningen, som avsåg förhållandena omkring år 1938 och vari räknades med att mellan Luleå (Svart-

ön) och Gävle cirka 7 kronor per ton utgjorde normal sjöfrakt. Avsevärda rabatter torde visserligen, framhöll utredningen, kunna påräknas vid stor befraktning, men trots detta utgjorde denna utgift för ett järnverk i Luleå en extra belastning, som måste beaktas. Å andra sidan erinrade utredningen, hurusom järnvägsstyrelsen ställt i utsikt en relativt låg järnvägsfrakt från Svartön till järnbruk i mellersta Sverige, som eventuellt kunde i vissa fall möjliggöra omedelbar utfraktning av vintertillverkningen, men under vanliga förhållanden borde dock sjöfrakten bli billigare. Sedan dessa uttalanden gjordes har visserligen högtrafiken på järnvägarna satt in och fraktförhållandena i övrigt förändrats. De ordinarie järnvägstarrifferna ha dock höjts med allenast 10 procent, och därutöver bör tilläggas att skillnaden i järnvägsfrakt mellan tackjärn och göt ej är av någon nämnvärd storleksordning. Riksdagen anser sig i detta sammanhang böra erinra om, att fraktkalkylerna fått ett förändrat, för järnverket i Luleå gynnsammare läge, då vid järnverket kommer att produceras icke endast tackjärn utan även göt samt också omsmältningmaterial, och fraktkostnaderna från Luleå måste jämföras med fraktkostnaderna för skrot importerat från utlandet.

Malmen skall levereras till Luossavaarabolagets självkostnadspris. Denna förmån har tillförsäkrats järnverket på grund av uttalanden av 1938 års riksdag, som ansåg att tidigare pristillägg på 10 procent borde bortfalla. Det må emellertid anmärkas, att den malmsort, varpå nu järntillverkningen skulle i huvudsak baseras, utgöres av så kallad malmmull, vilken enligt erfarenhet ej är så lämplig för export, vadan redan på grund härav ett lägre pris än för styckemalmen kan vara motiverat. Malmpriset är ej ännu närmare bestämt, och härutinnan förutsätts ytterligare underhandlingar mellan gruvbolagets och järnverkets ledningar, varvid särskilt frågan om gruvbolagets självkostnader torde kräva ingående överväganden.

Beträffande kraftfrågan skall det icke förnekas, att denna för närvarande kan te sig vansklig. På grund av tillmötesgående från vattenfallsstyrelsens sida ha dock dessa vanskligheter i hög grad reducerats, vartill kommer, att Norrland — främst Norrbotten, som inrymmer 30 procent av landets vattenkrafttillgångar — framdeles bör erbjuda rika möjligheter till nya kraftstationsanläggningar. Härvid kunna komma i fråga ej endast Harsprånget utan också andra fall i Lule älv, vid vilkas utbyggnad redan skedda regleringar av älvens vatten kunna ytterligare komma till nytta. Även i andra av övre Norrlands älvar, såsom exempelvis Ume älv, äro statliga kraftverksbyggnader sedan gammalt planerade.

I planen ingår jämväl framställning av vissa biprodukter, däribland thomasfosfat, ett viktigt gödningsämne, och ett av flygvapnet särskilt eftertraktat bränsle, nämligen metanol. Ur beredskapssynpunkt är denna produktion värdefull.

Redan i samband med 1907 års stora uppgörelse mellan staten och Grängesbergsbolaget var det en ledande synpunkt att malm från de norrländska malmfälten skulle förädlas jämväl inom landet. Härpå borde, såsom dåvarande departementschefen uttryckte det, alla strävanden inriktas.

I överensstämmelse med denna tanke har också sedan gammalt Luossavaarabolagets uppgift i dess bolagsordning angivits vara ej endast att idka gruvdrift utan ock att driva malmförädlingsverksamhet. Såsom redan tidigare av riksdagen framhållits har emellertid bolaget ej hittills sett sig i stånd att förverkliga sistnämnda ur nationella synpunkter betydelsefulla del av bolagets syfte.

Ifrågavarande järnverk kan sägas leda sitt direkta ursprung från en så tidigt som av 1932 års riksdag framställd begäran om en *skyndsam* utredning rörande möjligheterna för inhemsk malmförädling. Redan före krigsutbrottet 1939 ansåg sig statsutskottet — i ett av riksdagen godkänt utlåtande avgivet i mars sagda år — böra fästa uppmärksamheten på den elektriska kraftfrågans utomordentliga vikt ur beredskapssynpunkt i allmänhet men för här avsedda malmförädling i Norrbotten i synnerhet, vilken förädling utskottet uttryckligen förutsatte komma att kräva stora mängder elektrisk kraft. Utskottet hade då också anledning erinra, att Harsprångets under världskrigsåren igångsatta utbyggnad sedermera måst avbrytas samt att detta berott på att planerna på en salpetertillverkning i Norrbotten fått förfalla, varvid i stället motsvarande norska produktion efter hand ökats.

Mot bakgrunden av de förväntningar om en utökad inhemsk malmförädling, som sålunda alltsedan sekelskiftet vid olika tillfällen och under skiftande tidslägen förefunnits, samt i betraktande också av nuvarande ej minst ifråga om järntillgången hårt ansträngda försörjningsläge — ett läge vars vidare utveckling visserligen är synnerligen ovisst men med vars långvarighet man för närvarande har all anledning att ur beredskapssynpunkt räkna — finner riksdagen det vara av vikt, att frågan om järnverket nu utan vidare dröjsmål bringas fram till ett slutligt avgörande. Industrikommissionen har ansett det nya järnverkets utbyggnad så angelägen, att detta företag i fråga om materialtilldelning av kommissionen satts framför andra likaledes angelägna ändamål. Det planerade nya järnverket utgör sålunda, enligt vad kommissionen åberopat, en produktiv anläggning, som i fråga om järn kan väntas ge igen den på byggnaden förbrukade mängden av samma vara flera gånger om redan år 1943, då företaget beräknas kunna bli driftfärdigt.

Järnets framställning på elektroteknisk väg och med tillgodogörande av den inhemska vattenkraften i stället för utländskt kolbränsle står i överensstämmelse med de önskemål 1939 års urtima riksdag uttryckt. Den valda thomasmotoden är också särskilt väl lämpad för Norrbottens fosforrika malmer.

Sammanfattningsvis vill riksdagen erinra om den ovisshet, som alltid måste råda beträffande en industriell nyanläggnings framtidsutsikter. I all synnerhet gäller detta för ett så för konjunkturernas växlingar utsatt företag som en järnverksanläggning, vartill i detta fall som en ytterligare ogynnsam faktor kommer anläggningskostnadernas avsevärda stegring under den tid av snart uppemot ett decennium frågan övervägts.

Den utländska konkurrens Norrbottens järnverk kan möta från en med

billiga kol och med stora tillverkningsenheter arbetande utländsk industri bör ingalunda underskattas. Häremot kan dock ställas en förmånlig tillgång på malm och elektrisk kraft liksom för övrigt också träkol. Överhuvud borde det vara ägnat att inge tillfredsställelse att ett järnverk i Norrbotten nu kan anläggas och att detta också kan ske under förväntningar från den för verkets framtid närmast ansvariga ledningens sida om en tillfredsställande avkastning. Då det sedan gammalt hävdats att malmtillgångarna i Norrbotten skola användas ej endast för export utan också till förädling inom landet har detta ingalunda utgjort något alltför högt ställt nationellt krav. I den mån malmexporten under de gångna åren efter hand tilltagit har tvärtom detta kravs berättigande tillvuxit i styrka.

Vid sin prövning av ärendet har riksdagen alltså kommit till den uppfattningen, att ifrågavarande järnverk, om vars anläggning sedan mycket lång tid tillbaka starkt berättigade förhoppningar hysts och som särskilt så länge nuvarande hårt ansträngda avspärrningsläge råder vore av stor betydelse för landets försörjning, bör utan ytterligare dröjsmål utbyggas.

Med bifall till Kungl. Maj:ts förslag har riksdagen *dels* till *Aktieteckning i Norrbottens Järnverk Aktiebolag* å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1941/42 å kapitalbudgeten, fonden för statens aktier, anvisat ett reservationsanslag av 7,000,000 kronor; *dels ock* beslutat, att staten genom riksgäldskontoret skall ställa garanti för ett förlagslån åt Norrbottens Järnverk Aktiebolag i riksbanken till ett belopp av 3,000,000 kronor.

Stockholm den 20 december 1941.

Med undersåtlig vördnad.
